

Správa kultury

Archeologická památková péče v ČR

Klára Prokopová

Katedra správní vědy a správního práva
Ústav archeologické památkové péče Brno

Obsah

- Archeologická památková péče – pojem
- Prameny
- Organizace
- Pojmy
 - Archeologické nálezy
 - Území s AN
 - Archeologické výzkumy
- Aktuální problémy APP v ČR

Archeologická památková péče

- Zařazení
 - Památková péče = činnost směřující k ochraně kulturního dědictví společnosti.
- Pojem
 - Archeologická památková péče – vztah k archeologickým nálezům.

Prameny

- Ústavní základ – Listina základních práv a svobod
 - čl. 34 odst. 2
 - Právo přístupu ke kulturnímu bohatství je zaručeno za podmínek stanovených zákonem.
 - čl. 35 odst. 3
 - Při výkonu svých práv nikdo nesmí ohrožovat ani poškozovat životní prostředí, přírodní zdroje, druhové bohatství přírody a kulturní památky nad míru stanovenou zákonem.
 - Vlastnictví zavazuje, omezení nakládání

Prameny

- **Zákony**
 - **o státní památkové péči č. 20/1987 Sb.**
 - Úprava památkové péče obecně
 - Od §21 a dále - archeologie
 - Prováděcí vyhláška č. 66/1988 Sb.
 - **stavební zákon č. 183/2006**
 - Úprava preventivní ochrany – územní plánování
 - Úprava ochrany památek v rámci stavební činnosti

Prameny

- **Zákony**
 - Správní řád, č. 500/2004 Sb.
 - Procesy
 - Přestupkový z., č. 200/1990 Sb. – nový 250/2016 Sb. a č. 251/2016 Sb., od 1.7.2017)
 - Odpovědnost
 - Trestní zákon, č. 40/2009 Sb.
 - TČ zatajení věci
 - Občanský zákoník č. 89/2012 Sb.
 - Smlouvy, vlastnictví, soukromé právo, subjekty, věci

Prameny

- Mezinárodní smlouvy
 - Úmluva o ochraně archeologického dědictví Evropy „Maltská konvence“

Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 99/2000 Sb. m. s., o přijetí Úmluvy o ochraně archeologického dědictví Evropy
 - = mezinárodní smlouva
 - Komplexní zachycení nástrojů archeologické památkové péče
 - Stav vnitrostátní úpravy vzhledem k Maltské úmluvě

Prameny – Maltská konvence

- Nutnost přijetí opatření k identifikaci a ochraně archeologického dědictví
- Nutnost zachování a výzkumu archeologického dědictví
- Nutnost informovanosti

- Definice
- Identifikace, ochrana
- Požadavky nedestruktivity, zachování

Prameny v materiálním smyslu – nejsou obecně závazné

- Interní akty
 - Akty Archeologického Ústavu Akademie věd ČR
 - Vzory smluv, definice pojmů, pokyny
 - Doplnuje nedostatečnou úpravu zákonnou
- Instrukce
 - Ministerstvo kultury
 - Archeologické ústavy a instituce
- Dvoustranné právní akty – dohody

Organizace

- Dvukolejnost – odbornost/správa
 - Orgány státní památkové péče
 - MK: Smíšený výbor MK a AV pro archeologii
 - KÚ, OÚ
 - Odborná organizace - NPÚ
 - + Akademie věd ČR
- Specifika

Organizace

- Ministerstvo kultury:
 - Plánování, koordinace a rozhodování
 - Prohlašování kulturních památek
 - Dotčený orgán
 - Metodika
 - Nakládání s kulturními památkami ve vlastnictví státu
 - Předkupní právo ke KP
 - Památková inspekce

Organizace

- Národní památkový ústav
 - Odborná organizace
 - Výzkum, vývoj, metodická činnost
 - Péče o kulturní památky
 - Ústřední seznam KP
 - Státní archeologický seznam

Specifické orgány APP

- Akademie věd České republiky
 - Organizační složka státu
 - Základní výzkum
 - Poradní funkce
 - Oznamovací povinnost AÚ
- Ústavy archeologické památkové péče
 - Veřejné výzkumné instituce, příspěvkové org. Krajů
 - Zabezpečení záchranných AV, konzultační činnost, znalecké posudky, zpracování výzkumů

Specifické orgány APP

- Muzea
 - Výzkumy
 - Oznamovací povinnost
 - Ukládání movitých archeologických nálezů
 - Prezentace, zpřístupnění kulturního dědictví
- Regionální archeologické komise
 - Neukotvené v zákoně, bez právní formy
 - Odborné posuzování archeologických prací

Evropské archeologické koncilium (EAC)

- Na mezinárodní úrovni
- Poradní a dozorčí orgán výstupů EU a Rady Evropy v oblasti správy archeologického dědictví
- Spolupráce, nadnárodní ochrana

Základní pojmy APP

- Archeologický nález
- Území s archeologickými nálezy
- Stavebník
- Archeologický výzkum

- Definice?

Archeologické nálezy

- Pojem

- Definice zákona

- §23: *„Archeologickým nálezem je věc (soubor věcí), která je dokladem nebo pozůstatkem života člověka a jeho činnosti od počátku jeho vývoje do novověku a zachovala se zpravidla pod zemí“*

- Definice Maltské konvence

- čl. 1: *„veškeré pozůstatky a objekty a jakékoli jiné stopy po lidstvu minulých období, stavby, konstrukce, skupiny budov, zastavěná území, movité objekty, památky dalšího druhu a také jejich související prostředí nacházející se jak na souši, tak pod vodou.“*

Archeologické nálezy - příklady

- Doba kamenná
- Pěstní klín

Archeologické nálezy - příklady

- Doba bronzová
- Keramická nádoba
- Brno-Tuřany

Archeologické nálezy - příklady

- Doba železná
- Keltské meče

Archeologické nálezy - příklady

- Velká Morava
- 9. století
- Slovanské gombíky
- Břeclav

Archeologické nálezy - příklady

- 11. století
- Břeclav

Archeologické nálezy - příklady

- Jeskyně Šipka
- Doba kamenná

Archeologické nálezy - příklady

- Nástěnné malby – Lascaux (Francie)
- Doba kamenná

Archeologické nálezy - ?

- Hrob německého vojáka z r.1945

Ne!

- Paleontologický nález podle zákona o ochraně přírody a krajiny

Archeologický nález

Znaky:

- Časové vymezení – horní a dolní hranice stáří věci;
- Poloha – pod zemí, na zemi, pod vodou apod.
- Hodnota – kulturní, historická, materiálu, ...
- Antropogenní charakter
- Speciální režim vlastnického práva
- Archeologický nález je skrytý

Archeologický náález

- Dělení
 - Movité
 - Nemovité

- Náhodné
- Při výzkumu

Náhodný nález

- Podle zákona o státní památkové péči
- Podle stavebního zákona

Náhodný nález - ZSPP

- Oznamovací povinnost AV ČR/muzeu/obci
 - Subjekt: nálezce / odpovědná osoba
 - Ponechání na místě
- Opatření k záchraně
- Právo na odměnu
 - Žádost KÚ
 - Náklady + hodnota materiálu / 10% kulturní hodnoty
- Porušení povinností
 - Pokuta do 4 000 000 Kč

Náhodný nález - StZ

- Oznamovací povinnost StÚ a OSPP
 - Stavebník
 - Přerušování prací, opatření k ochraně nálezu
 - Stanovení podmínek ochrany
 - Opatření OSPP, přerušování prací
- Režim mimořádného nálezu:
 - MK prohlašuje KP z vlastního podnětu
 - Možnost zrušení stavebního povolení, nařízení odstranění stavby
- Nárok na náhradu nákladů, právo na odměnu
- Odpovědnost za porušení: do 1 000 000 Kč
pokuta

Nárok na odměnu

Vlastnictví archeologických nálezů

- Vlastnictví movitých
 - ZSPP
 - Původně státní, do r. 2005
 - Zásadně kraj, v jehož obvodu byl nález učiněn
 - Pokud nález učinila příspěvková organizace/organizační složka obce
 - Pokud nález učinila příspěvková organizace/organizační složka státu

Vlastnictví AN

- Vlastnictví nemovitých
 - Zásadně ve vlastnictví majitele pozemku
- Převod vlastnictví AN státu – na žádost
- Soukromé sbírky
- Trestné činy a správní delikty v souvislosti s vlastnictvím
 - Přestupek
 - Trestný čin zatažení věci (§219)

Ochrana archeologických nálezů

- Kulturní památka – na návrh AV ČR
 - NKP: Mikulčice, Dolní Věstonice
 - Specifický proces oproti klasickému prohlašování věcí za KP (na návrh vs. ex offio)
- Územní ochrana
 - Památkové zóny a rezervace
 - Území s archeologickými nálezy
 - Plány - fakultativní
 - Státní archeologický seznam
- Ochrana z titulu archeologického nálezů?

Archeologické nálezy

- Zpracování
- Uchování, prezentace – muzea

Území s archeologickými nálezy

... otázka ...

Území s archeologickými nálezy

- Definice?
- §23b ZSPP: území, na nichž se vyskytují nebo se mohou odůvodněně vyskytovat archeologické nálezy – jak identifikace?
 - Kvalifikace subjektu k určení ÚAN
 - ÚAN vs archeologická lokalita

...Účel, smysl, důvod vymezení / identifikace území s archeologickými nálezy

Archeologické výzkumy

- Pojem, definice

- „Archeologický výzkum je ucelený soubor specializovaných vědeckých a výzkumných činností, zajišťujících vědecké poznání, záchranu, uchování a dokumentaci archeologických nálezů jako dokladů o činnosti člověka v minulosti, a to včetně interpretace jejich kulturní a památkové hodnoty“

- interní směrnice AÚ AV ČR

Archeologický výzkum

- Dělení:
 - Destruktivní
 - Nedestruktivní

 - Záchranný
 - Systematický

Nedestruktivní

Systematický výzkum

Záchranný výzkum

Záchranný výzkum

- Odborná archeologická činnost vyvolaná ohrožením či narušením území s archeologickými nálezy
- Stavební či jiná činnost
- Územní rozsah
- Povinnosti stavebníka
 - „stavebník“
- Oznamovací povinnost

Fáze archeologického výzkumu

- Přípravná
- Dohled nad stavebními pracemi
- Terénní výzkum
- Postexkavační
- Výstupy, prezentace

Subjekty oprávněné k provádění AV

- Ze zákona
 - AV ČR
- Na základě povolení
 - Vysoké školy, muzea, jiné organizace, právnické osoby, fyzické osoby

Subjekty na základě povolení

- Povolení
 - MK na žádost
 - V odůvodněných případech
 - Po dohodě s AV ČR
- Požadavky
 - Personální – odborná kvalifikace
 - Materiální – vybavení, prostory

Povolování

- Správní řízení – rozhodnutí o udělení povolení
- Právní nárok – správní uvážení / absolutní diskrece
- Proces
 - Žádost
 - Posouzení
 - Souhlas AV ČR
 - Veřejný zájem
- Opravné prostředky
 - Podle SŘ
 - Žaloba

Povolení - obsah

- Podmínky
- Dohoda s AV
 - Územní omezení
 - Omezení výzkumu

Provádění archeologických výzkumů

- Oznamování – AÚ AV ČR, NPÚ
- Stanovení podmínek
 - Zásah do práv vlastníka
- Dohoda o podmínkách - soukromoprávní
 - Smlouva o dílo
 - Nepojmenovaná smlouva
- Rozhodnutí KÚ
- Předběžné opatření

Provádění archeologických výzkumů

- Dohoda o stanovení podmínek
 - Subjekty
 - Objekt, kde
 - Podmínky provádění
 - Práva a povinnosti OO i stavebníka
 - Časový údaj
 - Sankce za porušení
 - Financování

Rekapitulace – chci provádět archeologické výzkumy

- FO / PO → splnit podmínky →
- Žádost Ministerstvu kultury, souhlas AVČR →
- Dohoda s AVČR
- Dohoda s konkrétním stavebníkem →
- Výzkum
- Zpětná informační povinnost vůči AVČR

Rekapitulace – chci stavět

- Zjistit, zda stavím v území s archeologickými nálezy
- Oznámit záměr AV ČR
- Stavební řízení → nařízení provedení archeologického výzkumu
- Strpět provedení archeologického výzkumu
- Možnost náhrad za majetkovou újmu, náhrada škody

Ochrana v rámci stavební činnosti

- Podle StZ – nedostatečné – proč?
- Odbornost
- Pozdě
- Jinak
- Jinde než má být

Proč je při stavbě třeba archeologa – kauza Trnitá

Trnitá – administrativní budova vedle Vaňkovky

stavebník: *„Dělníci byli poučeni o tom, že kdyby narazili na nějaké historické předměty, mají to ohlásit. Poté bychom archeology na stavenišťě pustili. Jediné, co na té stavbě vykopali, byly igelity a plastové trubky. A ty určitě nepocházejí z nějaké středověké vesnice.“*

Může o tom zda je věc archeologickým nálezem rozhodovat stavebník?

Kauza Trnitá

V závazném stanovisku OP MMB č.j. OPP/41633/06/Sz/R stojí:

- 1) ... stavební oznámí NPÚ ÚOP v Brně uzavření dohody (smlouvy) o provedení archeologického výzkumu ...Obhajoba investora: opomenul jsem ...
- 2) ... případný archeologický náleží, učiněný mimo provádění záchranného archeologického výzkumu bude oznámen ...Obhajoba investora: dělníci na stavbě byli poučeni a žádný náleží nenašli Naše otázka zní: jak a kým byli tito lidé školeni?
- 3) ... v případě neznámých nálezů ... budou přizváni pracovníci ...Obhajoba investora: dělníci na stavbě byli poučeni a žádný náleží nenašli ...

Kauza Trnitá

Lokalita vybagrována, udělena pokuta, ale.

Proč je třeba při stavbě archeolog?

Archeologický výzkum

- Zadávání archeologických výzkumů
 - Regionální archeologická komise
 - Archeologický ústav AV ČR
 - Investor
 - Veřejné zakázky

Archeologický výzkum

- Financování

- Podle činnosti, která vyvolala potřebu AV

- FO – oprávněná organizace

- PO, FO podnikatelská činnost - stavebník

- Judikatura - 32 Odo 765/2004

- *vyjádřil tak povinnost hradit náklady záchranného archeologického výzkumu stavebníkovi právnické osobě bez ohledu na to zda podniká či nikoliv a pouze stavebník fyzická osoba hradí tyto náklady tehdy, vznikly-li v souvislosti s jeho podnikáním.*

- Další možnosti financování: granty, dotace, dary

Archeologický výzkum

- Náhrada za majetkovou újmu
 - Za omezení v běžném užívání
 - Pouze u systematických
 - Za neuvedení do původního stavu
 - Do šesti měsíců
- Náhrada škody
 - Skutečná škoda a ušlý zisk
 - Občanské právo

Archeologický výzkum

- Výstup
 - Nálezová zpráva
 - Archiv
 - Otázka autorských práv

Odpovědnostní vztahy

- Porušení oznamovací povinnosti
- Vlastnictví archeologického nálezu
- Neoprávněné provádění archeologických výzkumů
- Neumožnění provedení archeologického výzkumu

- Efektivita uplatňování

Kauza Měnin

Měnění

Situace: stavebník oslovil oprávněnou organizaci kvůli provedení záchranného archeologického výzkumu, jelikož jeho provedení vyžadovala veřejnoprávní smlouva, nahrazující stavební povolení. Byla uzavřena dohoda o podmínkách provádění archeologického výzkumu podle zákona. Byly zahájeny zemní práce pro stavbu, v souladu s dohodou, bylo zjištěno množství archeologických nálezů, byl zahájen podle dohody výzkum.

Stavebník posléze vyzval archeology k přerušení prací, kvůli interním jednáním s jiným smluvním partnerem, uvažoval o upuštění od záměru stavby, kvůli archeologii. Archeologické práce byly přerušeny, neměly probíhat žádné práce, ani archeologické, ani stavební. Po týdnu bylo zjištěno, že stavebník lokalitu zničil a vybagroval.

Kauza Měnin

- Jaký by byl Váš první krok k ochraně archeologických památek? Kde byste hledali oporu?
- Kdo by Vám mohl pomoci? Jak?
- Možnosti správních orgánů?

Kauza Měnin

Vzniklá škoda – 2 500 000 Kč (znalecký posudek), pokuta 15 000 Kč

... proč?

Problémy současného stavu APP

- Detektory
 - Trestná činnost
 - Maltská konvence
- Ochrana
 - Nutnost důslednější územní ochrany
 - Ochrana v rámci stavebního řízení
- Financování
 - Neziskovost sektoru
- Odpovědnost za poškození
- Dvojitá úprava (StZ, ZSPP)
- Přístup subjektů i orgánů

Směr nových úprav

- Povinnost stavebníka → správního orgánu
- Právní jistota vs. omezení svobody bádání
- Odklon od role AÚ, posílení postavení NPÚ
- Terminologie
- Větší transparentnost, právní jistota
- Zvýšená zátěž archeologických organizací
- Komercializace provádění výzkumů

- Příklad: sněmovní tisk 666/0 (viz PSP ČR)

Diskuse, otázky na procvičení

- Co budete dělat, když při sázení stromku na zahradě najdete archeologický nález?
- Co byste dělali jako stavebník, pokud by ve stavebním povolení nebyla nutnost provést archeologický výzkum, ale na stavbě by se přesto objevily archeologické nálezy?
- Co musíte splnit, abyste mohli provádět archeologické výzkumy?
- Chcete stavět rodinný dům, jaký bude Váš postup vzhledem k archeologické pam. péči?
- Kdy končí archeologický výzkum? Proč je třeba to vědět?

- Děkuji za pozornost!